

KO NĀ MEA UMA LELE E TATAU KE ILOA E KOE
E UIGA KI TE LEHITALAGA KE PĀLOTA

NĀ TALĪ KI NĀ FEHILI IĒNEI I LOTO E UIGA KI TE LEHITALAGA MO TE PĀLOTA

LEHITALAGA KE PĀLOTA

E faitaulia nei au ke lehitāla?

E hē taulia nei au ke lehitāla?

He ā te tatau ai au ke lehitāla?

E vēhea ona lehitāla au?

Ko fea te maua ai e au he pepa lehitāla?

E mafai au oi lehitāla i te fakaaogā o te initeneti?

E mafai ke fakahako nā fakamatalaga kia te au i te fakaaogā o te initeneti?

E mafai au ke lehitāla ka ko hēki kātoa toku 18?

Ko au e hē kātoatoa te tino mālohi. E maua hoku fehoahoani ke lehitāla ai au?

E i ei oku kāiga pe ko aku uō i nā atunuku i fafo. E mafai ke lehitāla e au kilātou?

He ā te lihi pālota e hē lolōmia?

He ā te pa ki ei taku pepa lehitāla kāfai e uma te kō toe lafo atua?

Ni fakamatalaga vēhea te tatau ke kō kavatua?

LEHITALAGA MĀOLI

Filifiliga Pālotaga Māoli (Māori Electoral Option)?

Ko au he Māoli Niu Hila. E vēhea ona filifili e au te lihi pālota e tatau ke i ei au?

E vēhea kāfai ko au he Māoli e lehitāla mo te taimi muamua?

E fakafia oi fai te Filifiliga Pālotaga Māoli?

Ko au he tino Polenehia mai nā motu o te Pahefika. E mafai au ke i loto o te lihi pālota a Māoli?

NĀ LIHI PĀLOTA

He ā te lihi pālota mo te Palemene?

Ko fea te mafai ke kikila ai au ki he lihi pālota?

He ā te fakaaogā ki ei nā fakamatalaga tau faigā pālota?

TE FAKAHAKOGA I TAIMI UMA O NĀ FAKAMATALAGA

KI TE LEHITALAGA O KOE

He ā te fai e au kāfai kua hui toku tuātuhi?

He ā te fai e au kāfai kua hui e au toku igoa pe ko taku gāluega?

He ā te pa ki ei kāfai au e puli ke fakahako nā fakamatalaga kia te au?

TAUMAFaIGA (CAMPAIGN) MO TE FAKAHAKOGA O NĀ

LEHITALAGA

He ā te taumafaiga mo te fakahakoga o nā lehitāla?

He ā te fai e au kāfai e iei he taumafaiga mo te fakahakoga o nā lehitāla?

He ā te pa ki ei kāfai e hē toe lafo atua e au taku pepa fakahako lehitāla?

E vēhea kāfai e maua e au he pepa fakahako lehitāla a he tino kua hē toe nofo i te tuātuhi?

E vēhea kāfai e hē maua e au he pepa fakahako lehitāla?

TUĀKOI ITŪMĀLŌ PĀLOTA

Ko au e hēki fano kehe ma toku fale kae ko au kua tuku ki he itūmālō pālota kehe. Aihea?

IĒTAHI FAIGĀ PĀLOTA

He ā te faigā pālota mo he hui ki te Pālemene i he itūmālō pālota e fokotahi (by-election)?

He ā nā faigā pālota a pūlega tau nuku (local elections)?

E taulia au ke pālota i he Pālota Faigātonu e Taki e Tagatānuku (Citizens Initiated Referenda) ma/pe he Pālota Faigā tonu e Taki e te Mālō (Government Initiated Referenda)?

IĒTAHI FAKAMATALAGA

E vēhea ona maua e au ni iētahi fakamatalaga?

E mafai ke kō maua nā fakamatalaga iēnei i ni iētahi gagana?

E TATAU KOE KE LEHITALA KAE KE PĀLOTA KOE I NĀ FAIGĀ PĀLOTA MO TE PĀLEMENE A NIU

HILA

E TAKI TOLU TAUHAGA MA FAI TE FAIGĀ PĀLOTA LAUTELE A HIU HILA KE FILIFILI AI HE PALEMENE

FOU MA HE MĀLŌ. E IEI NĀ ITŪMĀLŌ PĀLOTA LAUTELE MA NĀ ITŪMĀLŌ PĀLOTA MĀOLI. E TOFU TE

ITŪMĀLŌ PĀLOTA MA TE LIHI PĀLOTA PE HE LIHI O TAGATA UMA KUA LEHITALA KE PĀLOTA. KĀFAI

KOE KUA KĀTOA TE 18 TAUHAGA PE MATUA ATU MA E TAULIA KE LEHITALA, E LEA MAI TE TŪLĀFONO

KO KOE E TATAU KE I LOTO O TE LIHI PĀLOTA . KĀFAI KOE KUA 17 TAUHAGA TE MATUA, E MAFAI KOE

KE LEHITALA MO TE TAIMI NEI (PROVISIONALLY ENROLLED). E UMA LOA TŌ LEHITALA E TATAU NĀ

FAKAMATALAGA KIA TE KOE KE FAKAHAKO KE HAKO I TAIMI UMA. KO NĀ TINO E LEHITALAGIA NĀ

TINO PĀLOTA (LEHITALA O TAGATA PĀLOTA) E GĀLULUE MO TE NEW ZEALAND POST LTD, E

KILĀTOU KIKILĀGIA NĀ LIHI PĀLOTA.

LEHITALAGA KE PĀLOTA

E TAULIA NEI AU KE LEHITALA?

Ko koe e taulia ma e tatau koe ke lehitala e tuha ai ma te tūlāfono pe kāfai:

- Ko koe he tagatānuku Niu Hila pe he tino nofo tūmau o Niu Hila, ma,
- Ko koe kua 18 tauhaga te matua, pe matua atu, ma,
- Kua hili atu i te tauhaga tō nofo i Niu Hila i te taimi kātoa tēnā, ma,
- Ko koe e hē fakahāgia ke lehitala.

E FAKAHĀ NEI AU KE LEHITALA?

E hē mafai koe ke lehitala pe kāfai:

- Ko koe he tagatānuku Niu Hila e nofo i fafo o Niu Hila ma e hēki toe pa mai ki Niu Hila i loto o te 3 tauhaga taluai.
- Ko koe he tino nofo tūmau o Niu Hila e nofo i fafo o Niu Hila ma e hēki toe pa mai ki Niu Hila i loto o te 12 māhina taluai.

(Note: E iei nā mea e hē aofia i loto o nā tūlāfono e lua i luga. Fakatakitakiga, ko nā tino faigālua a te mālō pe ko nā tino o te Defence Force e gālulue i fafo o Niu Hila, vērā ma nā kāiga o kilātou.)

E i ei iētahi māfuaaga e mafai ai ke fakahā ai he tino ke lehitala, ma e tokaititi lele te nūmela o tagata e aofia ai. E fakailoa ki nā Lehitala o Tagata Pālota (tino e kikilagia te lehitalaga o tagata pālota), e uiga ki ni tino e aofia i ni māfuaaga vērā. Kāfai e iei hau fehili pe he mea e popole ai e uiga ki iētahi māfuaaga e fakahā ai, telefoni te 0800 ENROL NOW (0800 36 76 56) pe kikila te mātou website – elections.org.nz.

HE Ā TE TATAU AI AU KE LEHITALA?

E tatau koe ke lehitala pe kāfai koe e taga ke lehitala. Ko te tō lehitala e maua ai e koe te avanoa ke pālota. Ko te fai o tau pālota ko tō avanoa ia ke iei ai hō hao ki te filifiliga pe ko ai nā tino pe ko nā pātī e filifilia ki te Palemene a Niu Hila i nā faigā pālota lautele takitahi. E iei foki tō avanoa ke pālota ai koe i nā faigā pālota a pūlega tau nuku (local councils) ma pūlega itūmālō tau te ola mālōlō (district health boards) ma ho he pālota faigātonu (referendum) pe he faigā pālota.

E VĒHEA ONA LEHITALA AU?

Nā ko te fakatumu lava o te pepa lehitala e takua “Enrol to vote: Application”. Ko koe e TATAU LAVA ke talohaga ke lehitala koe i he lihi pālota, e tuha lava pe koe e hē fofou ke pālota.

Kāfai koe ko he Māoli Niu Hila, pe tupuga mai i he Māoli Niu Hila, ma e lehitala mo te taimi muamua, e mafai foki ke fakaaogā e koe te pepa talohaga ke lea ai koe pe ko tēfea te lihi pālota e fia i loto ai koe. E mafai ke filifili e koe pe ko te lihi pālota Māoli pe ko te lihi pālota Lautele.

KO FEA TE MAUA AI E AU HE PEPA LEHITALA?

- Fakatumu ma lafo mai te pepa (coupon) i tua o te tamā tuhi tēnei oi kua lafo atu ai e kimātou he pepa lehitala. Ko te pepa (coupon) tēnei e maua oioti i te gagana Peletānia.
- E maua fua e hēai he tologi mai ho he PostShop.
- Telefoni mai i te telefoni e hēai he tologi 0800 ENROL NOW (0800 36 76 56), oi kua lafo atu ai e kimātou he pepa lehitala.
- Text mai e hēai he tologi tō igoa ma tō tuātuhi ki te 3676 oi kua lafo atu ai e kimātou he pepa lehitala.
- Talohaga, pe lolomi (print) he pepa lehitala mai te mātou website - elections.org.nz.

Kāfai e uma te fakatumu o te pepa lehitala e koe oi kave ai ki ho he PostShop pe lafo mai i te meli (e hēai he stamp e fakaaogā) ki te:

FREEPOST 2 ENROL

ELECTORAL ENROLMENT CENTRE

P O BOX 190, WELLINGTON 6140

E MAFAI KE FAKAOGĀ TE INITENETI KE LEHITALA AI AU?

Io, fano ki te mātou website – elections.org.nz – ma kiliki te ki (button) “enrol, check or update”. Mulimuli ki nā hitepu ke fakatumu ai nā fakamatalaga mo te lehitalaga o koe. Oi copy (download) ai ma lolomi (print) he pepa lehitala kua uma te fakatumu ki ei nā fakamatalaga o koe, haini te pepa tēnā oi kua lafo mai ai ke fakauma te fekuikuiakiga tēnei.

Ko tētahi faiga, e mafai ke lafo mai au mea na fakatumu i te initeneti oi kua lolomi ai e kimātou te pepa a koe lava kua uma te fakatumu, ma lafo atu ai ke hiaki ma haini e koe oi toe lafo mai ai. E mafai foki e koe oi hiaki nā fakamatalaga mo te lehitalaga o koe, i te website.

E MAFAI KE KŌ FAKAHAKOA NĀ FAKAMATALAGA KIA TE AU I TE INITENETI?

E mafai e ho he tino ke fakahako nā fakamatalaga kia te ia i te fakaaogā o te initeneti, pe kāfai kua uma te ia fakatumua, ma kua talia e te Lehitala mo Tagata Pālota, ko he ‘Lehitalaga ke pālota: Pepa Talohaga’ (an ‘Enrolment to vote: Application’) e fakailoa ai tō fofou ke fakaaogā te auala tēnei. E manakomia foki te tuātuhi meli uila o tē e talohaga.

Ko te fakahakohakoga o nā fakamatalaga mo te lehitalaga e mafai ke maua kui i he igovt logon (hokotaga ki he hihitemu komipiuta) e mafai ai ke fakaaogā nā fakamatalaga mai te hokotaga tēnā e fokotahi (logon) ke hohoko (access) ai koe ki iētahi tautuaga a te mālō e fakaaogā ai te initeneti – ko te igovt e haogalēmū ma malu puipuia ai nā fakamatalaga kia te koe.

E uma loa te tukutonuga (process) o tau lehitalaga, oi ka fakafehokotaki atu koe e ala i te tuātuhi meli uila (email address) i loto o tau pepa, ke fakauma ai te lehitalaga i te tautuaga i te initeneti, mo te lehitalaga mo te pālota, Ko te mea tēnei e ono ka tatau ai ke fakaopoopo (set up) he igovt logon i tau komipiuta, pe fakaaogā tau igovt logon e iei nei, pe kāfai e iei hau polokalame vēnei.

Kāfai kua hē toe fofou koe ke fakahako nā fakamatalaga o koe i te lehitala e ala i te initeneti, e tatau ke logo e koe te Lehitala mo Tagata Pālota, kua hē toe fakaaogā e koe te tautuaga tēnei. Ma ka hui ai te toe mafai ke maua i te auala tēnei, nā fakamatalaga tau ki tō lehitalaga.

E MAFAI AU TE LEHITALA KA KO HĒKI KĀTOA TOKU 18?

Io, e katoa loa tō 17 oi mafai ke fai hau “lehitala mo te taimi nei” (provisional enrolment) e ala i te fakatumu o he pepa lehitala. Kāfai la e katoa tō 18 oi ko koe kua lehitala.

E maua iētahi fakamatalaga i te mātou tamā tuhi e fakaigoa “Enrolling to vote before you’re 18 “. E maua i ho he PostShop pe telefoni te ENROL NOW (0800 36 76 56) ke lafo atu hau kopi.

KO AU E HĒ KĀTOATO A TE MĀLOHI I TE TINO. E MAUA HOKU FEHOAHOANI KE LEHITALA AI AU?

Kāfai koe e hē katoatoa tō mālohi i te tino ma e manakomia he fehoahoani ke fakatumu ma toe fakafoki mai he pepa lehitala, ko tēnei te mea e mafai ke fai e koe:

- E mafai tau pepa ke fakatumu ma haini e he tino pālota kua uma te lehitala. E tatau ke tuhi e ia ki tau pepa ki tafa o tana haini “Elector Physically Disabled – signed by their direction”.
- Pe, fakatumu ma haini tau pepa e he tino kua ia te ia te fakatagaga i te tūlāfono mai ia te koe ke fai ia ma ō hui (Power of Attorney). E tatau ke tuhi e ia ki tau pepa ki tafa o tana haini “Elector Physically Disabled – Power of Attorney”.

Kāfai he tino o tō kāiga e hē ia mafaia oi lehitala lava ia ona e faitauale i te māfaufau, e ono mafai ke lehitala e koe. Kalaga mai i te telefoni e hēai he totogi 0800 ENROL NOW (0800 36 76 56) mo ni fakamatalaga.

E IEI NĀ TINO O TOKU KĀIGA PE NI UŌ E A ĀKU I NĀ FENUA I FAFO. E MAFAI KE LEHITALA E AU KILĀTOU?

Io. Kāfai koi faitaulia (eligible) lava kilātou ke lehitala, e ono mafai ke fakatumu e koe a lātou pepa lehitala. Ko tēnei te mea e mafai ke fai e koe:

- Kāfai koe ko he tino pālota kua lehitala, e mafai ke fakatumu e koe a lātou pepa lehitala ma haini ki ei. E tatau ke tuhi e koe kia lātou pepa lehitala ki tafa o tau haini “Elector Overseas – signed by their direction”.
- Pe, kāfai e ia te koe te fakatagaga i te tūlāfono mai ia te kilātou ke fai ai koe ma o lātou hui (Power of Attorney), e mafai e koe oi fakatumu a lātou pepa ma haini ki ei. E tatau ke tuhi e koe kia lātou pepa i tafa o tau haini “Elector Overseas – Power of Attorney”.

HE Ā TE LIHI PĀLOTA HĒ LOLŌMIA?

Kāfai e talitonu koe ko nā fakamatalaga e uiga kia te koe kua fakamau i te lihi pālota lolōmia e ono lamatia ai tō haogalēmū, e ono mafai ke talohaga koe ke nahe fakamaua nā fakamatalaga i loto o te lihi pālota lolōmia. E tatau ke fai he talohaga kehe mo te mea tēnei ma kaumai ni fakamāoniga ki nā mea iēnā tau kia te koe, e ve pe he fakatonuga mai te fale fakamahino mo te puipuiga (protection order), he fakatonuga ke fakahā ai he tino ke iei i te mea e iei ai koe (restraining order), pe he takutinoga tau te tūlāfono (statutory declaration) mai he leoleo.

E maua iētahi fakamatalaga ma te pepa talohaga mai te mātou tamā tuhi “Everything you need to know about the unpublished electoral roll”. E maua i ho he PostShop pe telefoni te 0800 ENROL NOW (0800 36 76 56) ke lafo atu hau tuhi.

HE Ā TE PA KI EI TAKU PEPA LEHITALA KĀFAI E UMA TE LAFO ATU E AU?

Ko te Lehitala o Tagata Pālota (Registrar of Electors) o koe ka ia hiakia ke mautinoa e hako te fakatumuga. Kafai e hako, ko tō igoa ka fakapipiki ki te lihi pālota o te itūmālō pālota na nofo mulimuli ai koe mo he māhina. Ka lafo atu e kimātou he fakaaliga i te meli ke fakamāonia ai ko koe kua lehitala.

NI FAKAMATALAGA VĒHEA TE TATAU KE FŌKI ATU E AU?

Fakamolemole oi tali uma nā fehili i te pepe lehitala kae ke hako ai te lehitalaga o koe e kimātou. Nā ko nā mea e fakailoa i te fetū (*) te ka lolomi i te lihi pālota.

***TŌ IGOA KĀTOA**

E manakomia ke hiaki ai pe hako te lehitalaga o koe, ma ke fakavahega ai foki nā tino e fakaiku fakatahi o he kāiga pe ko nā igoa e tutuha .

AHO FĀNAU

E iloa ai e te Lehitala o Tagata Palota o koe, ko koe kua matua ke lehitala ma e fehoahoani foki kia te kimātou ke fakavahega ai nā tino e tutuha nā igoa.

HAINI MA TUHI TE AHO

Kāfai koe he Māoli Niu Hila, pe tupuga mai i he Māoli Niu Hila, e TATAU koe ke haini ma tuhi te aho ki te vāega mo Māoli pe ki te vāega mo Tagata Lautele. E HĒ HAINI KOE KI NĀ VĀEGA UMA E LUA. E tāua ke filifili lelei pe ko tēfea te lihi pālota e fofou ke i loto ai koe. Ko iētahi tino uma lele e tatau ke haini ma tuhi te aho ki lalo i te vāega mo tagata mo Tagata Lautele. Kāfai koe hē katoatoa tō mālohi i te tino, pe i fafo o Niu Hila, ko te pepa talohaga e ono mafai ke haini e he tino mo koe.

***TUĀTUHI E NOFO AI**

Ko te tuātuhi tēnei o te fale e nofo ai koe. Ko he New Zealand Post Box pe he nūmela tiliva i nā nuku i tua, e hē lava ke fakamatala ai te tuātuhi o koe. E manakomia e kimātou te katoaga o tō tuātuhi kae ke mafai ai ke lehitala koe e kimātou i te itūmālō pālota e 'nofo' ai koe.

Ko koe e “nofo” i te mea kua filifili e koe ke fai ai te fale o koe ona ko te kāiga pe ko nā hokotaga i te va o koe ma ni tino pe ni iētahi lava mea tau lotoifale pe ni mea tau kia te koe lava. E hē vēake la ona ko koe e fai lava ma hē i te mea tēnā i ni taimi, oi vēake ai ko koe e hē nofo i kinā. Ko tō hē i te mea e nofo ai koe ona ko te gāluega pe ko akoakoga (pe ko te gāluega a tau āvaga pe ko akoakoga), e hē āfia ai foki. Ko te mea e hili te tāua ke fuafua ai pe ko fea te mea e nofo ai koe, ko te mea e filifili e koe ke fai ai te fale o tō kāiga.

TUĀTUHI MELI

E manakomia te mea tēnei pe kāfai ko tō tuātuhi meli e kehe mai i te tuātuhi e nofo ai koe . E tatau kimātou ke tuhi atu kia te koe ke fakamāonia tau lehitala.

***GĀLUEGA**

E fehoahoani foki te mea tēnei ke fakavahega ai nā tino e tutuha o lātou igoa. E māhiani oi fai ma kitea i loto o te lihi pālota lolōmia, i he fakapukupukuga.

FAKAHAKO (UPDATE) NĀ FAKAMATALAGA I TE INITENETI I TE LUMANAKI:

Kāfai koe e fofou ke fakahako nā fakamatalaga o koe i te initeneti i te lumanaki, kae ka hē fakatumua he pepa, tiki te liko “Yes” ma taku mai tō tuātuhi meli uila i te Section D i tētahi itū o te pepa.

HE MĀOLI KOE?

Nā ko nā Māoli Niu Hila, pe ko nā tino e tupuga mai i ni Māoli Niu Hila te ono mafai ke tali i te tiki o te liko “Yes”. Ko iētahi tino uma lele e tatau ke tiki te liko “No”.

NŪMELA TELEFONI

E manakomia ona e i na tatau ke fakafehokotaki atu koe e kimātou.

FĀFANUA TUHI

Kāfai koe e nofo i he tuātuhi e hēai he nūmela, e manakomia he fāfanua tuhi e kitea ai te mea e tū ai te fale o koe, ke mautinoa ai e hako te itūmālō pālota o koe.

NA HUI TŌ TUĀTUHI TALUAI NEI?

Kāfai koe na nofo i te tuātuhi e iei ai nei koe mo he taimi e hē katoa he māhina, fakamolemole fakatumu nā

vāega iēnei o te pepa (panels).

TAGATA NIU HILA I ATUNUKU I FAFO

E tatau ke fakatumu oioti e koe nā vāega (panels) iēnei, pe kāfai ko koe e i fafo o Niu Hila. Fakamolemole tuhi ki lalo te taimi mulimuli na nofo ai koe i Niu Hila, ko anafea te na fano ai koe ki fafo, ma te tuātuhi mulimuli nae nofo ai koe mo he mahina ka ko hēki fano kehe atu koe ma Niu Hila.

LEHITALAGA MO TAGATA MĀORI

FILIFILIGA TAU PĀLOTA MĀOLI

Kāfai koe he Māoli Niu Hila, pe na tupuga mai i he Māoli Niu Hila, e mafai ke filifili e koe pe fia i loto koe o te lihi pālota Māoli pe ko te lihi pālota Lautele.

KO AU HE MĀOLI NIU HILA. E FILIFILI VĒHEA E AU TE LIHI PĀLOTA E FANO AU KI EI?

E māhani lava kāfai e uma te lima tauhaga, e lafo atu he pepa Filifiliga tau Pālota Māoli ki nā tino uma i loto o te lihi pālota na kilātou fakailoa maia ko kilātou na tupuga mai i ni Māoli Niu Hila. Ko te pepa tēnei e fakaaogā ke filifili ai pe fofou koe ke i loto koe o te lihi pālota Māoli pe ko te lihi pālota Lautele. E takua te mea tēnei ko te fakatinoga o te Filifiliga tau Pālota Māoli (Māori Electoral Option).

E VĒHEA KĀFAI KO AU HE MĀOLI E LEHITALA MO TE TAIMI MUAMUA?

E mafai ke filifili e koe pe ko tēfea te lihi pālota e fia i loto ai koe, kāfai ko koe he Māoli Niu Hila, e ala i te hainia e koe o te vāega (panel) e talafeagai, i loto o te pepa lehitala. E uma loa te fai o tau filifiliga, e hē mafai ke toe hui heiloga kua pa ki te fakatinoga o te Filifiliga tau Pālota Māoli (Māori Electoral Option) ka hohoko mai.

E FAKAFIA ONA FAKATINO TE FILIFILIGA TAU PĀLOTA MĀOLI?

Ko te fakatinoga o te Filifiliga tau Pālota Māoli e taki lima tauhaga ma fai i he vāitaimi e fa māhina te mataloa, kāfai e uma te fai o he tuhiḡā igoa mo tagata ma nā fale e nonofo ai, ma maua ai e tagata pālota Māoli te avanoa ke toe iloilo ai ma hui te itukaigā lihi pālota e lehitala ai.

KO AU HE TINO POLENEHIA MAI TE PAHEFIKA. E MAFAI AU KE I LOTO O TE LIHI PĀLOTA MĀOLI?

Heai. E mo nā Māoli Niu Hila oioti, ma nā tino na tupuga mai i nā Māoli Niu Hila. Ko nā tino Atu Kuki Māoli ma iētahi tagata Pahefika e taulia ke lehitala, e lehitala i te lihi pālota Lautele.

E maua iētahi fakamatalaga i te mātou tamā tuhi e takua “Enrolling to vote as a New Zealand Māori”.

KO NĀ LIHI PĀLOTA

HE Ā THE LIHI PĀLOTA PALEMENE?

Ko te lihi pālota ko he tuhi e tuhi ai nā igoa o tagata uma lele i te itūmālō pālota kua uma te lehitala ai. E i loto ai o lātou igoa, tuātuhi e nonofo ai ma a lātou ḡaluega. E iei te avanoa ki ho he tino ke kikila ai ki te tuhi tēnei. E lolomi he tuhi fou i tauhaga takitahi, vaganā ai nā tauhaga o nā pālota e filifili ai nā hui ki te Palemene. I nā tauhaga iēnā, e lua ia tuhi e lolomi; ko te tuhi muamua e mo tagata uma ke hiaki pe hako nā fakamaumauga o kilātou, ka ko te lua o tuhi e fakaaogā i te Aho o te Pālota.

KO FEA TE MAFAI KE KIKILA AI AU KI HE LIHI PĀLOTA?

Ko nā ofiha takitahi uma o nā Lehitala o Tagata Pālota (Registrar of Electors) ma nā faletuhi e iei ai nā lihi pālota uma mo Niu Hila. E vērā foki nā PostShop takitahi uma lele, e iei ai nā kopi o te lihi pālota Lautele ma te lihi pālota Māoli, mo nā koga lava o kilātou. Ko te lahiga o nā PostShop lalahi e iei ai foki ma nā lihi pālota mo nā itūmālō pālota e pili atu ki ei.

Ko tētahi faiga, e mafai ke hiaki e koe nā fakamatalaga o koe kua i loto o te lehitala i te mātou website – elections.org.nz.

HE Ā TE FAKAAOGĀ KI EI NĀ FAKAMATALAGA TAU KI NĀ PĀLOTA?

Kāfai koe e lehitala, nā ko tō igoa, tuātuhi e nofo ai ma te ḡaluega a koe te ka kitea ki loto o te lihi pālota lolomi

mo tō itūmālō pālota. Ko te tuhi tēnei e mafai ke kikila ki ei ho he tino. Ko nā fakamatalaga iēnei fakatahi ai te matua kua iei koe, tuātuhi mo nā meli pe ko nā fakamāoniga ko koe e tupuga mai i he tino Māoli (kāfai e talafeagai), e ono oi kave ki nā tino hukehuke tau haienihi pe ko tau te ola mālōlō (scientific or health researchers), ki nā tino e tutū mo te pālota (candidates), ki nā hui ki te Palemene pe ki nā pātī tau politiki. Ko nā fakamatalaga iēnei e fakaavanoa foki ki nā pūlega a nā nuku (local councils) mo nā faigā pālota a kilātou vēnā ma nā pūlega itūmālō tau te ola mālōlō (district health boards), pālota faigātonu (referenda) ma nā faigā pālota. E fakaaogā foki nā fakamatalaga tau ki nā pālota, ke fatufatu ai nā lihi o nā Jury.

TE FAKAHAKOGA PEA LAVA O NĀ FAKAMATALAGA O KOE E UIGA KI TE LEHITALA

HE Ā TA AKU E FAI KĀFAI E HUI TOKU TUĀTUHI?

I te taimi kua tali fano kehe ai koe, fakatumu he pepa i ho he PostShop e takua “Mail Re-direction Request”. Ka mafai ai nā meli a koe ke tiliva ki tō tuātuhi fou, ma ka fakailoa foki ki te Lehitala o Tagata Pālota (Registrar of Electors) o koe, ko koe kua fano kehe.

Kāfai tō tuātuhi fou e i loto lava o te itūmālō pālota e fokotahi, ka fakahako oioti e te Lehitala o Tagata Pālota te lihi pālota ma lafo atu kia te koe he tuhi ke fakamāonia ai.

Kae kāfai koe kua fano ki he itūmālō pālota fou, ka lafo atu he pepa lehitala fou kua i loto ai nā fakamatalaga o koe, ke hiaki e koe, haini ma toe lafo mai. Kāfai e maua e te Lehitala o Tagata Pālota tau pepa kua uma te haini, oi ka lehitala loa koe e ia ma lafo atu he tuhi ke fakamāonia ai.

Kāfai e hē maua e te Lehitala o Tagata Pālota te igoa o koe i ho he lihi pālota, ka ia lafo atua he pepa lehitala ki te tuātuhi fou o koe.

Ko tētahi faiga, e mafai ke fakatumu e koe he pepa lehitala fou pe fano ki te mātou website – elections.org.nz – ma fakahako tō tuātuhi i te initeneti.

HE Ā TE KŌ FAIA KĀFAI E HUI E AU TOKU IGOA PE KO TAKU GĀLUEGA?

Kāfai e hui e koe tō igoa pe ko tau gāluega, e tatau ke logo e koe te Lehitala o Tagata Pālota e ala i he tuhi, e uiga ki te hūiga i he taimi vave e kē mafaia. Ko tētahi faiga, e mafai ke fakatumu e koe he pepa lehitala fou pe fakahako nā fakamatalaga o koe i te mātou website – elections.org.nz.

HE Ā TE PA KI EI KĀFAI AU E PULI KE FAKAHAKO NĀ FAKAMATALAGA O ŌKU?

Kāfai koe e puli ke fakahako nā fakamatalaga o koe, e ono hē kimātou mafaia oi fakafehokotaki atu koe i te taimi o te taumafaiga (campaign) ke fakahako nā fakamatalaga, ma ka kavekehe ai tō igoa mai te lihi pālota. Oi ka tatau ai la koe ke toe lehitala.

TAUMAFIIGA KE FAKAHAKO NĀ FAKAMATALAGA TAU KI TE LEHITALAGA

HE Ā TE TAUMAFIIGA KE FAKAHAKO NĀ FAKAMATALAGA TAU KI TE LEHITALAGA?

Ko tauhaga uma e afe ma afe ia tagata Niu Hila e fai a lātou hūiga ki o lātou olaga. E hui nā fale e nonofo ai, e fakaipoipo, e hui a lātou gāluega. E tokalahi e toe foki mai i nā fenua i fafo. Ko iētahi taimi e hē logoa e kilātou nā hūiga iēnei ki te Lehitala o Tagata Pālota.

Ko te ala ia e fai ho ai nā taumafaiga ke fakahako nā fakamatalaga tau ki te lehitalaga. Ko tagata uma e tatau ke hiaki ma fakahako, pe kafai e tatau, ho ni fakamatalaga e uiga kia te kilātou, kae ke fakapoopo ai e te Lehitala o Tagata Pālota, nā hūiga uma iēnei ki te lihi pālota fou.

HE Ā TE KŌ FAIA KĀFAI E I EI HE TAUMAFIIGA KE FAKAHAKO NĀ FAKAMATALAGA TAU KI TE LEHITALAGA?

E tatau ke hiaki e koe ma hui, pe kāfai e tatau, nā fakamatalaga tau lehitalaga o koe. E fakafaigōfie e te Lehitala o Tagata Pālota i te ia lafo atua o he pepa fakahako lehitalaga ki tagata uma i loto o te lihi pālota tuai. Ka kitea ki tau pepa fakahako lehitalaga nā fakamatalaga e ve ona fakamaumaugia. E iei te avanoa (space) mo koe ke fai ki ei nā fakahakohakoga. Oi kua haini ai loa te pepa ma tuhi te aho, ma toe lafo mai ai i te teutuhi ke toe tali mai

ai, tēnā kua kavatu fakatahi ma tau pepa fakahako lehitalaga. Kāfai nā fakamatalaga uma o koe e hako, e hē tau toe tali mai koe ma ka tūmau pea te lehitala o koe e tuha ai ma nā fakamatalaga i tō pepa fakahako lehitalaga.

HE Ā TE PA KI EI KĀFAI E HĒ TOE LAFO ATUA E AU TAKU PEPA FAKAHAKO LEHITALAGA?

Ka iei pea koe i te lihi pālota ma nā fakamatalaga e ve ona i loto o te pepa fakahako lehitalaga.

E VĒHEA KĀFAI E MAUA E AU HE PEPA FAKAHAKO LEHITALAGA MO HE TINO KUA HĒ TOE NOFO I TE TUĀTUHI?

E tatau ke lafo e koe ki te tuātuhi fou o ia pe, kāfai e hē iloa tona tuātuhi, tuhi ki te teutuhi “Gone no address” oi lafo mai ai i te meli. Ka toe fakafoki ki te Lehitala o Tagata Pālota ma ka kave kehe ai e ia te igoa mai te lihi pālota.

E VĒHEA KĀFAI E HĒ MAUA E AU HE PEPA FAKAHAKO PĀLOTAGA?

E tatau ke fakatumu he pepa lehitala fou. E maua loa e te Lehitala o Tagata Pālota tau pepa lehitala kua uma te fakatumu, oi ka fakamau ai loa e ia te igoa o koe ki te lihi pālota.

TUĀKOI ITŪMĀLŌ PĀLOTA

KO AU E HĒKI HUIA TE MEA E NOFO AI AU KAE KO AU KUA TUKU KI HE ITŪMĀLŌ PĀLOTA KEHE. AIHĒA?

Ko itūmālō pālota takitahi e tatau ke tāi tutuha te nūmela o tagata i loto. Kae ko iētahi koga e tupu te tokalahi o tagata ka ko iētahi e fano ki lalo, ma ko iētahi taimi ko te laina tuākoi e tatau ke hui.

E māhani lava, i te taki lima tauhaga, kāfai e uma te tuhigā igoa ki te aofaki o tagata ma nā fale e nonofo ai, ko nā tuākoi o nā itūmālō pālota uma e toe kikila ki ei. Kāfai kua i ei he hikitaga lahi o te nūmela o tagata i he itūmālō pālota, e ono oi hui nā tuākoi ke tau fakatutuha ai nā itūmālō pālota, ma tau fakatutuha ai te nūmela o tagata i nā itūmālō takitahi. Ko nā tuākoi fou la iēnei e fakaaogā mo te faigā pālota ka hohoko mai.

IĒTAHI FAIGĀ PĀLOTA

HE Ā TE PĀLOTA MO HE HUI KI TE PĀLEMENE I HE ITŪMĀLŌ PĀLOTA E FOKOTAHI (BY-ELECTION)?

Ko iētahi taimi, e iei nofoa itūmālō i te Pālemene avanoa (vacant) i te va o nā Faigā Pāloa Lautele. Oi ka maua ai e nā tino o te itūmālō pāloa tēnā te avanoa ke pāloa ai mo he hui fou ki loto o te Pālemene. E takua te mea tēnei ko he pāloa mo he hui ki te Pālemene i he itūmālō e fokotahi (by-election). Ka faia he lihi pāloa kua toe fakahako mo te itūmālō pāloa tēnā.

NI Ā NĀ FAIGĀ PĀLOTA MO PŪLEGA TAU NUKU?

Kāfai koe e lehitāla ma tagata pāloa i te faiga pāloa mo te Pālemene, ko koe foki ka lehitāla fakatahi ai i te lihi pāloa mo tō pūlega tau nuku (local council). Ko tona uiga e mafai ai foki koe ke pāloa mo te pūlega a tō nuku ma te pūlega itūmālō mo te ola mālōlō (district health board). E aofia ai te filifiliga o te pulenuku mo tō kakai pe ko te itūmālō, ma nā hui ki nā pūlega pitonuku (regional council), kakai pe ko nā pūlega itūmālō, pūlega a hui o tagata (community boards), pūlega itūmālō mo te ola mālōlō ma iētahi fakalāpotopotoga e ve ko nā licensing trusts.

E TAGA AU KE PĀLOTA I HE PĀLOTA FAIGĀTONU E TAKI E TAGATĀ NUKU PE KO TE MĀLŌ

E lehitāla loa koe ma kavea ai ma tagata pāloa mo te Pālemene, ka lehitāla ai foki lava koe i te taimi tēnā ke pāloa i he Pāloa Faigātonu e taki e tagatānuku pe e te mālō (Citizens and/or Government Initiated Referenda).

IĒTAHI FAKAMATALAGA

E VĒHEA ONA MAUA E AU NI IĒTAHI FAKAMATALAGA?

Ko iētahi fakamatalaga e uiga ki te lehitāla ke pāloa e mafai ke maua e ala i te:

- ahiahi ki te mātou website elections.org.nz
- kalaga mai i te telefoni e hēai he totoġi 0800 ENROL NOW (0800 36 76 56)
- faitau o nā tamā tuhi
 - Nā mea uma e tatau ke kē iloa e uiga ki te lihi pāloa hē lolōmia* (Everything you need to know about the unpublished electoral roll)
 - Lehitāla ke pāloa ka ko hēki kātoa tō 18* (Enrolling to vote before you're 18)
 - Lehitāla ke pāloa o he tino Māoli Niu Hila* (Enrolling to vote as a New Zealand Māori). Ko te tamā tuhi tēnei e maua oioti i te gagana Peletānia ma te gagana Māoli.

* mau i nā Postshops pe ko nā ofiha o Lehitāla o Tagata Pāloa (Registrars of Electors offices).

MĀLŌ TE FAITAU KI TE TAMĀ TUHI.

E TALITONU KUA MAUA AI NĀ TALI UMA KI AU FEHILI E UIGA KI TE LEHITALAGA KE PĀLOTA.

KĀFAI E MANAKOMIA E KOE NI IĒTAHI FEHOAHOANI, AHIAHI KI TE

ELECTIONS.ORG.NZ PE KALAGA MAI I TE TELEFONI E HĒAI HE TOTOGI

0800 ENROL NOW (0800 36 76 56)

E MAFAI KE KŌ MAUA NĀ FAKAMATALAGA IĒNEI I NI IĒTAHI GAGANA?

Ko te mātou website a maua ai te tamā tuhi tēnei i ni iētahi gagana.

Electoral Enrolment Centre
New Zealand Post Limited
P O Box 190
Wellington 6140

Phone: 0800 ENROL NOW
(0800 36 76 56)

Fax: (04) 801 0709

email: enrol@elections.org.nz

Website: elections.org.nz